

CONTRIBUȚII ETNOBOTANICE (ZONA VALEA BISTREI)

de

ELENA STRATUL

În zilele noastre se constată o tot mai mare renunțare la bariere existente în domeniul cercetării științifice, extrapolându-se rezultatele obținute în diferite discipline științifice care, aparent, nu au între ele nici o tangență.

Una dintre disciplinele relative tinere care se dorește a fi expresia pe plan științific a colaborării dintre alte două, este *etnobotanica*.

Plantele și-au avut din totdeauna însemnătatea lor în viața poporului român care le-a folosit în diferite scopuri ca plante economice, de ornament, de leac, etc.

Nevoie de a le cunoaște și deosebi între ele a dat naștere tuturor denumirilor populare românești pe care poporul, în dragostea sa pentru bogăția și fumusețea florei noastre, a știut să le dea cu atita pricepere, spirit de discernămint și spontaneitate. Ele dovedesc imaginația, pitorescul și poezia nativă a omului simplu, aplecat să descopere tainele naturii. Fie că amintesc proprietățile tămăduitoare ale ierburilor sau sugerează legendele și basmele populare, fie că se referă la calitățile lor decorative sau utilizabile în economia casnică, aceste numiri constituie un bogat tezaur care nu lasă indiferent pe nici unul dintre cei ce urmăresc să îmbogățească neconținut patrimoniul folcloric și științific al cercetării lumii plantelor. „Consemnarea conștiințioasă a numirilor populare de plante . . . este o comoară prețioasă de date privitoare la bogăția lexicală și la morfologia ei, la istoria ei și la geografia dialectelor“⁴.

Acesta este motivul pentru care am întreprins în anul 1969 cercetarea sub aspect etnobotanic a citorva sate din Culoarul Bistrei.

În lucrarea de mari proporții cu caracter de sinteză, apărută în 1968 a prof. Borza, „Dicționar etnobotanic“, există referiri numeroase la denumirile plantelor din actualul județ Caraș-Severin, zona Culoarului Bistrei.

Faptul că numai după o sumară cercetare am reușit să depistăm unele noutăți în această direcție, dovedește că perimetrul în discuție posedă încă multe elemente inedite care merită a fi scoase la lumină.

Localizarea geografică. Avându-și obirșia în Iezerul Bistrei, de sub Vf. Pietrei (2190 m), care face parte dintr-o ramură a masivului muntos Țarcu-Godeanu, cam în dreptul Porții de Fier a Transilvaniei, Bistra își urmează drumul de la est la vest, străjuită de o parte de munții Țarcului și spre nord de munții Poiana Ruscă, parcurgând pe o lungime de cca. 50 km așa numitul Culoar al Bistrei, pînă cînd se varsă la nord de Caransebeș, în dreptul localității Jupa, în Timișul care-i adună apele cu pușini

afluenți. Deși relativ strimt, Culoarul Bistrei format dintr-o prispă joasă de cca. 700—1000 m, pe care se întind poienile, îngăduie așezarea a o serie de sate, mai ales în stînga cursului apei, populate de români din cele mai vechi timpuri. Date despre așezările românești din această parte a locului am găsit începînd din sec. XV.

Ocupațiile locuitorilor, condiționate de așezarea geografică a satelor, au avut consecințe importante asupra păstrării nealterate, aproape, a fondului de numiri populare din cele mai diferite domenii. Este știut de altfel faptul că locuitorii cîmpiei sînt mai puțin tenaci conservatori ai patrimoniului lingvistic decît cei din zonele de munte, cărora relieful le-a permis refugii sigure în caz de primejdie și nesiguranță a vremurilor, comparativ cu populația zonelor agricole care a fost nevoită să ia drumul bejeniei, o dată cu aceasta pierzîndu-se sau alterîndu-se considerabil bagajul numirilor specifice locurilor de unde veneau. Așa se explică de ce, în domeniul de care ne-am ocupat — cel al numirilor de plante, — am întîlnit denumiri a căror rezonanță ține de puritatea unei limbi arhaice, mai atent și cu grijă păstrată. De asemenea sensul numirilor este adesea cu implicații logice, avînd mari asemănări cu realitatea.

Unele denumiri populare găsite sînt complet noi, neatribuite pînă în prezent, în literatura de specialitate, nici unei alte plante în limbajul popular. Este cazul la :

Philadelphus coronarius L., numită în mod obișnuit „Lămîiță“ ; sătenii din partea Bistrei îi spun „Lapte fiert“ Culoarea alb-gălbuie a petalelor florii, asemănătoare laptelui după fiert, a primat în sugerarea numelui, care, deși mai puțin poetic decît cel cu care am fost obișnuiți, este mult mai aproape de realitate. (Inf. Sirbu-Vama Marga).

Viola tricolor L., atît speciile de grădină ca și cele de cîmp, cu numele de largă circulație de „Panseluță“ (pe lîngă alte numeroase numiri populare din diferite zone ale țării), informatoarea Beg Sofia din Băuțarul de Jos, ne-o comunică sub denumirea de „Ochi“, provenită probabil din coloritul mai intens al petalelor în partea centrală a florii care, privit superficial, sugerează desenhul unui ochi.

Altă grupă de denumiri, deși întîlnită în vocabularul popular, este atribuită în zona cercetată la cu totul alte plante decît celor consemnate în literatura de specialitate. Astfel pentru :

Viola odorata L., numite în mod curent „Violete“ întîlnim denumirea de „Smeurică“, nume atribuit plantei *Reseda odorata* L. Explicația acestei denumiri vine poate de la fruct, care, deși este o capsulă, caliciul pe tipul 5 înconjură fructul la bază asemănător fructelor de smeură, de cu totul alt tip însă.

Într-o altă grupă se încadrează denumirea de „Menuță“ care în zona Bistrei este dată „florilor de piatră“ (genul *Portulaca*), dar și „Bănuțeilor“ (*Bellis perennis*). (Inf. Iovănescu Pătru — Băuțarul de Sus). Nu am putut stabili dacă este vorba de o confuzie sau de o sărăcie, în acest caz, a vocabularului informatoarei Beg Sofia din Băuțarul de Jos.

Sînt unele denumiri la care întîlnim diferențe, față de citările din literatură, în alcătuirea cuvîntului prin schimbarea terminației — *Ficaria*

verna — „Sălătuică“, sau în schimbarea unor grupe de litere — pentru genul *Dianthus* — „Samfireg“.

În sfârșit, o denumire pe care personal o atribui mai mult influențelor dialectale, caz pe care îl întâlnim menționat totuși în lucrările din acest domeniu al prof. Borza³. Este vorba de denumirea „Chei“ dată „Teiului“ — *Tilia tomentosa* L., menționat în lucrările sus amintite, cu denumire asemănătoare, cu rezonanțe de limbă local vorbită, „Cei“, pentru o localitate tot din județul Caraș-Severin.

„Acestea ca și multe alte numiri botanice rămase în toponimia țării noastre, formează un izvor nou și nesecat pentru cunoașterea temeinică și integrală a florei precum și a etnobotanicii locale“ (13).

„Căci nimic nu poate dovedi mai cert vechimea noastră pe aceste plaiuri, originile civilizației noastre și continuitatea dăinuirii noastre din timpuri străvechi, ca datele etnobotanice“ (2).

ZUSAMMENFASSUNG

Die einführenden Zeilen der vorliegenden Arbeit befassen sich mit der geographischen Lage des Bistra-Tales und mit der Bedeutung der ethno-botanischen Forschungen. Weiter sind die Ergebnisse der in 1969 begonnenen Forschungen erörtert und einige bisher unbekannte Benennungen aus dem ethno-botanischen Wörterschatz der Bewohner einiger Dörfer bekanntgegeben. Die hier aufgeführten Angaben werden später in einer endgültigen und ausführlicheren Bearbeitung der allgemeinen botanischen Verhältnissen des Bistra-Tales in Betracht genommen.

BIBLIOGRAFIE

1. Borza, Al. Cele dintii publicații botanice străine cu numiri de plante românești, Bul. Grăd. Bot. Cluj, 1944, vol. XXIV, 3—4.
2. Borza, Al. Date etnobotanice din Naidăș (Jud. Caraș), Bul. Grăd. Bot. Cluj, 1944, vol. XXIV, 3—4.
3. Borza, Al. Dicționar etnobotanic, Ed. Academiei R.S.R., Buc. 1968.
4. Borza, Al. Flora grădinilor țărănești române (II), Bul. de Inf. al Grăd. Bot. din Cluj, 1925, vol. V, 3—4.
5. Butură, V. Plante cunoscute și întrebuințate de locuitorii citorva sate românești, Bul. Grăd. Bot. Cluj, 1938, vol. XVIII, 1—4.
6. Coucou, V., Roșu, Al. Carte physique et carte économique de la République Socialiste de Roumanie, Ed. Meridiane, Buc., 1966.
7. Lotreanu, I. Monografia Banatului, vol. I, 1935.
8. Mihăilescu, V. Carpații sud-estici, Ed. Științifică, Buc., 1963.
9. Mihăilescu, V. Monografia geografică a R.P.R., vol. I, Geografia fizică, Ed. Acad. R.P.R., 1960.
10. Prodan, I., Buia, Al. Flora mică ilustrată a României, Acad. R.S.R.
11. Panțu, Z. Plantele cunoscute de poporul român, ed. II-a, Buc., 1929.
12. Stratul, El., Turcuș, A. Din experiența cercetărilor în colaborare pe teren. Revista Muzeelor, nr. 3, 1970.
13. Topa, Em. Studiu preliminar asupra numirilor populare de plante din Oltenia, Bul. Grăd. Bot. Cluj, 1945, vol. XXV, 4.